

سخنی با اولیا و مربیان

اگر چه شنیدن قصه در همه سنین جذاب و دلرباست، اما امروزه ما بزرگسالان غالبا خواندن داستان را فقط برای کودکان مناسب می دانیم. اما در گذشته چنین نبوده است. در ایام پیشین، پیر و جوان، زن و مرد، همگی با هم، در شب های دراز زمستان به داستان های عامیانه، حماسی و عرفانی گوش می سپردند و در باغ خیال به زمان ها و مکان های دور و نزدیک سفر می کردند.

در گذشته، نیاز مردمان به هنر، صنعت، طب، تغذیه، سرگرمی، تعلیم و تربیت و غیره عمدتا در محیط خانه و یا در جامعه محلی، توسط همسایگان و خویشاوندان، برطرف می شد. اما امروزه برای همه این جنبه های کلیدی زندگی جایی خاص مشخص شده است. مثلا در عصر ما برای لذت بردن از سفالینه های هنری ناگزیر به موزه ها و گالری ها می رویم، اما در گذشته ای نه چندان دور، ما از همین سفالینه ها، هر روز، غذا می خوردیم و آب می نوشیدیم. اگر امروزه برای درمان دردها، مراجعه به مطب پزشک امری عادی و متداول است، در زمانی نه چندان دور، تغذیه سالم و کامل سنتی، بیمه سلامتی همه اعضای خانواده محسوب می شد، و در صورت بروز بیماری و یا حادثه، دانش طب سنتی با کمک خوراکی ها و گیاهان محلی، نزد سالمندان هر فامیل موجود بود. به همین سیاق، ابزار تعلیم و تربیت مردمی نیز که همانا داستان های عامیانه و حکمت آموز بود، در محیط گرم خانه و خانواده، با شیرینی و جذابیت ذاتی خود، به کوچک و بزرگ، با ملایمت و لطافت درس اخلاق و عرفان می آموخت.

این جلد سوم از داستان های بابا یدی، همانند جلدهای پیشین (دیگان و دیگان و انار شیرین، انار ترش) در قالب مجموعه ای از داستان های عامیانه برای تقویت اندیشه و خیال کودکان امروز تدوین شده است. به نقل از روان شناسان، از آنجاییکه کشش کودکان و نوجوانان برای دریافت خیالی و عاطفی پدیده ها بیش از بزرگسالان است، این دسته از خوانندگان آشکارا از این نوع داستان ها لذت بیشتری می برند. مثلا وقتی در قصه ها حیوانات با هم سخن می گویند و کار آدمی را می کنند، هیجان و شغف کودک از آشنایی با این شخصیت ها حاکی از رؤیت روشن، لحظه به لحظه، و عمیق درونی او از آنهاست. به همین

دلیل است که راویان داستان های کهن، این داستان ها را بارها تکرار می کردند تا وقایع آن به خوبی در خیال شنونده، خُرد و کلان، نقش بندد. گردشِ خردسالان در وادی خیال و پرورشِ مستمر این قوه درونی توسط قصه، بر استعداد کودکان در رجوع به این باغ و میوه چینی از درختان پرثمر آن می افزاید. لذا تعجب آور نیست که اکثر کودکان، قبل از اینکه با استانداردهای آموزش رسمی در مدارس مقید شوند، بسیار خلاق و نوآورند.

اما تاثیر پنهانی قصه بر ذهن آدمی به سنین خاصی محدود نمی شود. در واقع نقش داستان در تقویت ارتباط افراد با دنیای درون از دیرباز مورد توجه حکما و اندیشمندان سرزمین و فرهنگ ما بوده است. کما اینکه بخش عظیمی از ادبیات فارسی در قالب قصه و حکایت های حکمت آموز است که با کمک نظم و وزن، بر جذابیت، خاطره انگیزی و خیالپروری آنها افزوده اند. داستان خارج کردن پنهانی کتاب کليلة و دمنه از هندوستان توسط حکیم برزویه و آوردن آن به ایران در زمان انوشیروان که در شاهنامه فردوسی حکایت آن آمده است بیان کننده آگاهی نیاکان ما از این عملکرد لطیف اما کارآمد روان شناختی است. حکیم ابوالقاسم فردوسی در رازنامه گرانسنگ خود از تاثیر داستان بر روان آدمی سخن به میان می آورد و این نکته را با شیرینی ویژه ای به نظم بازگو می کند. در پایان حکایت برزویه، فردوسی شاه انوشیروان را بدینصورت گواه درستی باور خود می گیرد:

بدو گفت شاه ای پسندیده مرد	کليلة روان مرا زنده کرد
حدیثِ پراکنده بپراکند	چو پیوسته شد مغز جان آکند

اگر چه علم روان شناسی امروز کوشیده است که چگونگی «زنده شدن روان» توسط داستان های عامیانه را عمیقا کاویده و آشکار کند، اما هیچیک از این توجیهات علمی نمی تواند جایگزین تجربه شخصی ما در باغ خیال خود شود. به بیان دیگر، ما باید شخصا به درون این باغ قدم نهیم تا از میوه های نهانی آن بهره مند شویم. به راستی، خوشا به سعادت مردمی که فرهنگ قومی، ملی و دینی آنها سرشار از داستان هایی است که خردسال و بزرگسال را به درون این باغ پر بار رهنمون می کند. توانایی مردم ایران در گذشته در به وجود آوردن تمدنی بزرگ و فرهنگی اثرگذار، در منطقه ای از جهان که در مقایسه با دیگر نقاط گیتی از منابع طبیعی کمتری (به ویژه آب) برخوردار بوده، حاکی از قابلیت عظیم نیاکان ما در بهره برداری از نیروی خلاقه خود بوده است.

مجموعه باغ خیال نیز به رسم مجموعه های پیشین داستان های بابا یدی، با دیسک فشرده از صدای راوی همراه است. در این مجلد نیز فضای مناسب برای نگارگری و نقاشی توسط خوانندگان خردسال فراهم شده است. این فرصت نگارگری لذت گوش فرا دادن به راوی و تصوّر وقایع هر داستان را برای کودکان تکمیل می کند. مسلماً این تمرین همچنین دریچه ای کم نظیر به دنیای پاک و خلاق ذهن کودک برای والدین و مربیان او می گشاید که به نوبه خود آموزنده و دلچسب است. امیدواریم که با فراهم آوردن این مجموعه داستان ها نقشی اندک در احیای سنت ارزشمند قصه گویی و داستانسرایی در میان نسل جدید ایفا کرده باشیم.

اسفندیار عباسی

حمیرا شریفی

خرداد ۱۳۸۲